

Uchwała z dnia 19 maja 2004 r., III CZP 21/04

Sędzia SN Tadeusz Wiśniewski (przewodniczący, sprawozdawca)

Sędzia SN Bronisław Czech

Sędzia SN Marek Sychowicz

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku Skarbu Państwa – Ministra Skarbu Państwa o stwierdzenie nabycia spadku po Eugeniuszu N., po rozstrzygnięciu na posiedzeniu jawnym w Izbie Cywilnej w dniu 19 maja 2004 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Świdnicy postanowieniem z dnia 22 marca 2004 r.:

"Czy radca prawny ustanowiony w sprawie przez osobę będącą pełnomocnikiem Ministra Skarbu Państwa, może poświadczyć za zgodność z oryginałem pełnomocnictwo udzielone przez Ministra Skarbu tej osobie?"

podjął uchwałę:

Jeżeli radca prawny został umocowany na podstawie dalszego pełnomocnictwa procesowego, jest on uprawniony do uwierzytelnienia jedynie odpisu swego pełnomocnictwa.

Uzasadnienie

Wobec nieusunięcia w terminie braku formalnego wniosku o stwierdzenie nabycia spadku, przewodniczący w Sądzie pierwszej instancji zarządził zwrot wniosku. Brak formalny polegał na nieprzedłożeniu przez pełnomocnika wnioskodawcy należytego umocowania. Rozpoznając zażalenie wnioskodawcy na to zarządzenie, Sąd Okręgowy w Świdnicy powziął poważne wątpliwości co do zasadności zwrotu wniosku i w związku z tym – na podstawie art. 390 § 1 w związku z art. 397 § 2 k.p.c. – przedstawił je w postaci zagadnienia prawnego Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia.

Sąd Okręgowy wskazał, że w sprawie za wnioskodawcę działa radca prawny, który swoje umocowanie wywodzi z pełnomocnictwa procesowego udzielonego

przez osobę pełniącą obowiązki dyrektora Delegatury Ministra Skarbu Państwa w W. Osoba ta została uprawniona do reprezentacji wnioskodawcy w postępowaniu sądowym na podstawie stosownego pełnomocnictwa. Radca prawny do wniosku o stwierdzenie nabycia spadku dołączył m.in. uwierzytelniony przez siebie („poświadczony za zgodność z oryginałem”) odpis pełnomocnictwa udzielonego mu przez pełnomocnika Skarbu Państwa – Ministra Skarbu Państwa oraz uwierzytelniony również przez siebie odpis pełnomocnictwa udzielonego temu pełnomocnikowi. Przewodniczący w Sądzie pierwszej instancji wezwał radcę prawnego do usunięcia braku formalnego wniosku przez złożenie oryginału lub notarialnie poświadczonego odpisu pełnomocnictwa głównego udzielonego pełnomocnikowi przez Skarb Państwa – Ministra Skarbu Państwa. Wobec niewykonania tego zarządzenia, przewodniczący dokonał zwrotu wniosku.

W zażaleniu na zarządzenie podniesiono, że dołączenie do wniosku uwierzytelnionej przez pełnomocnika substytucyjnego kopii pełnomocnictwa udzielonego przez Skarb Państwa – Ministra Skarbu odpowiada dotychczasowej stałej praktyce, która nie była dotąd kwestionowana przez sądy. Żądanie złożenia oryginału lub notarialnie poświadczonego odpisu pełnomocnictwa zasadniczego wykracza poza potrzebę wynikającą z obowiązujących przepisów prawa, gdyż samo ustanowienie w sprawie pełnomocnika w osobie radcy prawnego zezwala mu na uwierzytelnianie dołączonych do wniosku dokumentów, a pełnomocnictwo udzielone przez Skarb Państwa – Ministra Skarbu Państwa powinno być traktowane jak każdy inny dokument w sprawie. Wniosek taki, jak podkreślono w zażaleniu, jest uprawniony również dlatego, że właściwa delegatura Ministra Skarbu Państwa dysponuje tylko jednym egzemplarzem przedmiotowego pełnomocnictwa, sporządzanie zaś jego notarialnych odpisów byłoby obowiązkiem zbyt uciążliwym i ze względu na koszty także zbyt dolegliwym.

Jeżeli chodzi o samą istotę przedstawionego zagadnienia prawnego, Sąd Okręgowy ograniczył się do stwierdzenia, że pełnomocnictwo udzielone radcy prawnemu jest tzw. dalszym pełnomocnictwem, gdyż udzielone zostało przez osobę będącą już pełnomocnikiem. Z jednoznacznej regulacji kodeksowej wynika, że radca prawny mógł uwierzytelnić odpis pełnomocnictwa jemu udzielonego, natomiast wątpliwości budzi kwestia, czy mógł to uczynić odnośnie do pełnomocnictwa swojego mocodawcy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przedstawione do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne dotyczy wykładni art. 89 § 1 k.p.c. oraz przepisów ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (jedn. tekst: Dz.U. z 2002 r. Nr 123, poz. 1059 ze zm.). Rozważając problem, czy według obowiązujących przepisów prawa radca prawny (adwokat lub rzecznik patentowy) uprawniony jest do uwierzytelnienia nie tylko odpisu pełnomocnictwa substytucyjnego, które zostało mu udzielone, lecz także odpisu pełnomocnictwa udzielonego osobie, która sporządziła pełnomocnictwo substytucyjne, należy uwzględnić dwa jego aspekty. Po pierwsze, trzeba odnieść się do kwestii, w jaki sposób – stosownie do art. 89 § 1 k.p.c. – następuje wykazanie umocowania przez pełnomocnika przy pierwszej czynności procesowej, gdy czynności takiej dokonuje pełnomocnik substytucyjny, którym jest radca prawny (adwokat lub rzecznik patentowy). Po drugie, należy przeanalizować problem, czy i w jakim zakresie radca prawny uprawniony jest do uwierzytelniania odpisów dokumentów na gruncie przepisów ustawy o radcach prawnych oraz przepisów kodeksu postępowania cywilnego.

Zgodnie z art. 89 § 1 k.p.c., pełnomocnik obowiązany jest przy pierwszej czynności procesowej dołączyć do akt sprawy pełnomocnictwo z podpisem mocodawcy lub wierzytelny odpis pełnomocnictwa. Adwokat i radca prawny, a także rzecznik patentowy mogą sami uwierzytelić odpis udzielonego im pełnomocnictwa, a w razie wątpliwości sąd może zażądać urzędowego poświadczenia podpisu strony. Podobne uprawnienie adwokatów, radców prawnych i rzeczników patentowych (a także doradców podatkowych) przewidziane jest w art. 37 § 1 ustawy z dnia 30 sierpnia 2002 r. o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz.U. Nr 153, poz. 1270) i w art. 33 § 3 zdanie drugie k.p.a.

Jeżeli pierwsza czynność procesowa dokonywana przez pełnomocnika polega na złożeniu pisma procesowego (np. pozwu lub wniosku w postępowaniu nieprocesowym), należy do niego dołączyć dokument pełnomocnictwa (art. 126 § 3 k.p.c.). W toku sprawy natomiast pełnomocnictwo może być udzielone ustnie na posiedzeniu sądu przez oświadczenie złożone przez stronę i wciągnięte do protokołu (art. 89 § 2 k.p.c.). Ze wskazanych przepisów jednoznacznie wynika zatem, że w razie gdy pełnomocnik dokonuje w sprawie pierwszej czynności procesowej polegającej na wniesieniu pisma procesowego, wówczas ma obowiązek dołączyć do tego pisma dokument pełnomocnictwa zaopatrzony w podpis mocodawcy, przy czym dopuszczalne jest posłużenie się wierzytelnym odpisem

dokumentu pełnomocnictwa. Jeśli pełnomocnikiem jest adwokat, radca prawny albo rzecznik patentowy, to mogą oni sami uwierzytelnić odpis udzielonego im pełnomocnictwa. Niedołączenie do pisma procesowego dokumentu pełnomocnictwa albo dołączenie jego odpisu, który nie jest należycie uwierzytelniony, stanowi niedochowanie wymogów formalnych pisma procesowego w rozumieniu art. 130 § 1 k.p.c. Taki brak formalny podlega usunięciu w sposób przewidziany w tym przepisie, a jego nieusunięcie w terminie tygodniowym prowadzi do zwrotu pisma procesowego (art. 130 § 2 k.p.c.).

W myśl art. 89 § 1 zdanie pierwsze w związku z art. 126 § 3 k.p.c., obowiązek wykazania pełnomocnictwa (umocowania) wchodzi w rachubę zarówno wówczas, gdy dokonujący czynności procesowej pełnomocnik działa na podstawie pełnomocnictwa udzielonego bezpośrednio przez stronę (uczestnika postępowania), jak i wówczas, gdy działa na podstawie tzw. pełnomocnictwa substytucyjnego. W tym drugim wypadku wykazanie pełnomocnictwa przez pełnomocnika substytucyjnego polega na przedstawieniu oryginału (uwierzytelnionego odpisu) dokumentu pełnomocnictwa substytucyjnego oraz dokumentu pełnomocnictwa udzielonego osobie, która wystawiła pełnomocnictwo substytucyjne, chyba że dokument pełnomocnictwa w oryginale (uwierzytelnionym odpisie) został wcześniej złożony do akt sprawy. W ten sposób dochodzi do udowodnienia istnienia umocowania pełnomocnika do dokonywania czynności procesowych w imieniu strony (uczestnika postępowania).

Dla rozwiązania omawianego problemu nie jest bez znaczenia fakt, że ustawa o radcach prawnych nie przewiduje dla radców prawnych generalnego uprawnienia do uwierzytelniania odpisów dokumentów. Tak samo ma się rzecz w odniesieniu do adwokatów na gruncie ustawy z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze (jedn. tekst: Dz.U. z 2002 r. Nr 123, poz. 1058 ze zm.). W tym zakresie pozycja ustrojowa radców prawnych (adwokatów) jest zatem diametralnie odmienna aniżeli pozycja notariuszy, do których zadań, zgodnie z art. 79 pkt 7 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie (jedn. tekst: Dz.U. z 2002 r. Nr 42, poz. 369 ze zm.), należy m.in. sporządzanie odpisów dokumentów, a ponadto – w myśl art. 96 pkt 2 tej ustawy – poświadczanie zgodności odpisu lub kopii z okazanym dokumentem. Z tego m.in. względu można za wyjątkowe uznać przyznane radcom prawnym (adwokatom) uprawnienie do uwierzytelniania odpisów określonych dokumentów. Uprawnienie ustanowione zostało na potrzeby postępowania cywilnego w

konkretnych przepisach kodeksu postępowania cywilnego. Oprócz przytoczonego art. 89 § 1 zdanie drugie k.p.c., chodzi także o art. 485 § 4 k.p.c., stosownie do którego, do pozwu wraz z wnioskiem o wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym można dołączyć odpisy dokumentów wymienionych enumeratywnie w art. 485 § 1 k.p.c. Do dokumentów tych – stanowiących dowód dochodzonego żądania – zaliczono jedynie dokument urzędowy, zaakceptowany przez dłużnika rachunek, wezwanie dłużnika do zapłaty, pisemne oświadczenie dłużnika o uznaniu długu i zaakceptowane przez dłużnika żądanie zapłaty, zwrócone przez bank i nie zapłacone z powodu braku środków na rachunku bankowym. Ich zgodność z oryginałem może być poświadczona przez notariusza albo występujących w sprawie adwokatów, radców prawnych lub rzeczników patentowych.

W tym stanie rzeczy należy przyjąć, że art. 89 § 1 zdanie drugie i art. 485 § 4 k.p.c. nie stanowią „potwierdzenia” przez ustawodawcę generalnego uprawnienia radców prawnych (adwokatów, rzeczników patentowych) do uwierzytelniania odpisów dokumentów, ponieważ osoby wykonujące te zawody takiego uprawnienia w ogóle nie mają. Oznacza to, że normują one jedynie wyjątkowe i szczególne sytuacje, w których omawiane uprawnienie zostało przyznane radcom prawnym (adwokatom, rzecznikom patentowym) dla ściśle określonych celów procesowych.

Wszystko to prowadzi do wniosku, że przy poszukiwaniu odpowiedzi na pytanie, czy radca prawny (adwokat, rzecznik patentowy) działający jako pełnomocnik substytucyjny jest ewentualnie uprawniony do uwierzytelnienia nie tylko odpisu udzielonego mu pełnomocnictwa substytucyjnego, ale także odpisu pełnomocnictwa udzielonego osobie wystawiającej pełnomocnictwo substytucyjne, trzeba odwoływać się wprost do treści art. 89 § 1 zdanie drugie k.p.c., stanowiącego, iż adwokat i radca prawny, a także rzecznik patentowy mogą sami uwierzytelić odpis udzielonego im pełnomocnictwa. Należy ponadto zdawać sobie sprawę z tego, że w ujęciu redakcyjnym art. 89 § 1 zdanie pierwsze k.p.c., wierzytelny odpis pełnomocnictwa to odpis, który ma mieć taką samą moc jak oryginał pełnomocnictwa, a więc dokument zaopatrzony w podpis mocodawcy.

Nasuwa się zatem konkluzja, że należy wykluczyć możliwość uwierzytelniania przez radcę prawnego (adwokata, rzecznika patentowego) odpisu pełnomocnictwa udzielonego przez stronę (uczestnika postępowania) osobie, która następnie udzieliła radcy prawnemu (adwokatowi, rzecznikowi patentowemu) pełnomocnictwa

substytucyjnego. Za powyższym wnioskiem przemawia również następująca argumentacja.

Po pierwsze, brzmienie art. 89 § 1 zdanie drugie k.p.c. wyraźnie wskazuje, że radca prawny (adwokat, rzecznik patentowy) może uwierzytelnić jedynie odpis tego pełnomocnictwa, które zostało jemu udzielone. W wypadku zaś, gdy radca prawny (adwokat, rzecznik patentowy) działa na podstawie pełnomocnictwa substytucyjnego, pełnomocnictwem, które zostało mu udzielone, jest tylko pełnomocnictwo substytucyjne. Niczego nie zmienia tu okoliczność, że pełnomocnik substytucyjny, tak jak „zwykły” pełnomocnik, jest bezpośrednio reprezentantem głównego mocodawcy i dokonane przez niego czynności procesowe odnoszą skutek wobec tego mocodawcy. Jest to konsekwencja faktu, że czynność pełnomocnika w postaci udzielenia pełnomocnictwa substytucyjnego jest bezpośrednio skuteczna w stosunku do strony (uczestnika postępowania), a więc głównego mocodawcy. Z tych powodów pełnomocnictwem, które zostaje udzielone radcy prawnemu (adwokatowi, rzecznikowi patentowi) jest wyłącznie to pełnomocnictwo, w którym jest on wskazany jako osoba uprawniona do działania w imieniu strony (uczestnika postępowania). Jeżeli zatem radca prawny (adwokat, rzecznik patentowy) legitymuje się pełnomocnictwem substytucyjnym, to właśnie to pełnomocnictwo jest tym, które zostało mu udzielone i którego odpis w myśl art. 89 § 1 zdanie drugie k.p.c. może uwierzytelnić. Odpis taki będzie mógł być wykorzystany – wespół z oryginałem lub należycie sporządzonym odpisem „pierwszego” pełnomocnictwa – celem wykazania umocowania.

Po drugie, z art. 89 § 1 zdanie pierwsze k.p.c. wynika zasada, że pełnomocnik przy pierwszej czynności procesowej wykazuje swoje umocowanie przez złożenie bądź to dokumentu pełnomocnictwa z podpisem mocodawcy, bądź też wierzytelnego odpisu takiego dokumentu. Z ogólnych przepisów wynika natomiast, że notariusz jest tym podmiotem, który ma uprawnienie do poświadczania odpisów dokumentów, a poświadczony notarialnie odpis określonego dokumentu jest odpisem wierzytelnym, a nie „zwykłym”. Przyznanie radcy prawnemu (adwokatowi, rzecznikowi patentowemu) uprawnienia do uwierzytelnienia odpisu udzielonego mu pełnomocnictwa ma zatem charakter wyjątkowy i służy ułatwieniu oraz zaoszczędzeniu stronom kosztów procesu. Wyjątkowość tego uprawnienia wzmacnia fakt, że pod rządem kodeksu postępowania cywilnego nie przysługuje ono poza radcami prawnymi, adwokatami i rzecznikami patentowymi jakimkolwiek

innym pełnomocnikom. Tym samym zakres omawianego uprawnienia musi być wykładany w sposób ścisły, a więc zgodny z brzmieniem art. 89 § 1 zdanie drugie k.p.c. Nieuzasadniony byłby więc wniosek, że skoro radca prawny (adwokat, rzecznik patentowy) może w ogóle uwierzytelnić odpis udzielonego mu pełnomocnictwa, to może również z tego tytułu uwierzytelnić odpis pełnomocnictwa udzielonego osobie, która jako pełnomocnik strony (uczestnika postępowania) sporządziła pełnomocnictwo substytucyjne dla radcy prawnego (adwokata, rzecznika patentowego).

Po trzecie, można wprawdzie twierdzić, że skoro uprawnienie radcy prawnego (adwokata, rzecznika patentowego) do uwierzytelniania odpisu udzielonego mu pełnomocnictwa ma na celu ułatwienie stronom dochodzenia ich praw, a także ograniczenie kosztów procesowych, jednak z celowościowego punktu widzenia trafne byłoby stanowisko, że radca prawny (adwokat, rzecznik patentowy) powinien być uprawniony nie tylko do uwierzytelnienia odpisu udzielonego mu pełnomocnictwa substytucyjnego, lecz także pełnomocnictwa udzielonego pełnomocnikowi, który sporządził pełnomocnictwo substytucyjne. Twierdzenie takie mogłoby być wsparte tezą, że omawiane uprawnienie zostało przyznane radcom prawnym (adwokatom, rzecznikom patentowym) jako osobom wykonującym zawód zaufania publicznego. Rozumowanie takie trudne jest jednak do zaakceptowania, przede wszystkim dlatego, że prowadziłoby nie tylko do wyników sprzecznych z wykładnią literalną art. 89 § 1 zdanie drugie k.p.c., ale także podważałoby wyjątkowość przewidzianego w tym przepisie uprawnienia radcy prawnego (adwokata, rzecznika patentowego) do uwierzytelniania odpisu udzielonego mu pełnomocnictwa. Nie bez znaczenia pozostaje fakt, że istnienie należytego umocowania pełnomocnika do działania w postępowaniu cywilnym w imieniu strony (uczestnika postępowania) stanowi jedną z bezwzględnych przesłanek procesowych, brak należytego umocowania pełnomocnika skutkuje nieważnością postępowania (art. 379 pkt 2 k.p.c.). Skłania to do wniosku, że przy ocenie kwestii wykazania umocowania należy ściśle przestrzegać obowiązujących rygorów, a odstępstwa od nich uwzględniać jedynie w takim zakresie, w jakim odpowiada to ustawie, a zatem bez stosowania wykładni rozszerzającej.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł, jak w uchwale (art. 390 § 1 k.p.c.).

